

Re-generationen

et studie af unge, regenerative jordbrugere i Danmark og deres relation til fremmedgørelse fra naturen i en tid med økologiske kriser

Af Clara Sophie Storm

080197-0486

8. januar 2024

HEKK03:3 - HT2023

Bachelorprojekt i humanøkologi

Vejleder: Andreas Roos, andreas.roos@hek.lu.se

LUNDS
UNIVERSITET

Humanekologiska avdelningen

Abstract

With this study I seek to contribute to existing research on young, regenerative farmers in Denmark by illuminating their relationship with alienation from nature. The title is “The Re-generation – a study of young, regenerative farmers in Denmark and their relationship to alienation from nature in a time of ecological crises”. A more detailed description the purpose of this research is that I want to provide a human ecological contribution to the existing knowledge about young Danish farmers with regenerative practices and their alienation from nature in a time characterized by both planetary and local challenges in climate and the environment. ‘Practices’ refers to the various activities and initiatives made by the Re-generation to pass on ecosystems in an improved state to future generations. The theory applied in the study is alienation from nature. Furthermore, using the story completion method, interviews, and the go-along approach, I found that farmers' work to rebuild the land simultaneously contributed to a rebuilding of themselves. Thus, farmers' regenerative practices can be interpreted as an attempt to minimize alienation from nature.

Keywords: alienation from nature, regenerative agriculture, story completion method, regenerative practices, ecological crises

Indholdsfortegnelse

Abstract	2
Figurer	3
Indledning	4
Relevans for humanøkologi	5
Teori	6
Metode	8
Dataindsamlingsmetoder	9
Udvælgelse og afgrænsning	10
Mini-portræt af jordbrugerne	12
Analysemetode	13
Refleksivitet og etik	13
Metodologi	14
Tidligere forskning	15
Analyse	17
Kriserne er her nu!	18
Forbundetheden eksisterer	19
Samfundsanalyser og livsaktivisme	20
At genopbygge sig selv og jorden simultant	20
Svære balancer	21
Diskussion	22
Konklusion	26
Referencer	27
Bilag	30
Bilag 1 – Åbningsstykke til SC-undersøgelsen	30
Bilag 2 - Interviewguide	31

Figurer

Figur 1	11
Figur 2	17

Indledning

I en tid præget af økologiske kriser, stigende temperaturer og en voksende verdenspopulation, kan der let opstå tanker om, hvorvidt vi er på rette vej med det landbrug, som skal forsyne os og fremtidige generationer med det mest basale: mad. Den anerkendte forsker, miljøaktivist og økofeminist Dr. Vandana Shiva skrev i sin bog *Soil, Not Oil* om den tætte forbindelse mellem fødevarer systemet og de økologiske kriser:

“Climate change is aggravated by industrialized, globalized agriculture based on fossil fuels, and the resulting climate crisis in turn impacts food security in numerous ways” (Shiva 2008, s. 95).

Shiva viser os det dybt problematiske i, at industrilandbruget er en kraftigt medvirkende faktor til de klimaforandringer, der siden rammer tilbage på landbruget som en boomerang af naturkatastrofer og forværrede forhold for fødevarerproduktion. Og ofte rammer konsekvenserne hårdest hos dem, der bærer det mindste ansvar (IPCC 2023). Vandana Shiva beskrev tilbage i 2008 en mekanisme, der med al tydelighed ikke er holdbar, og som kalder på en gentænkning af verdens fødevarer system.

Siden Shivas bog udkom i 2008, er helbredet for planeten ikke just blevet bedre; tværtimod slog et stort, internationalt forskerhold anført af Katherine Richardson for nyligt fast i *Science Advances*, at hele seks ud af ni planetære grænser nu har overskredet den berygtede tærskel, hvor vi som menneskehed ikke længere befinder os i et ”safe operating space” (Richardson et. al. 2023). Det industrielle landbrug har på flere områder været medvirkende til, at vi i dag befinder os på usikker grund: udslip af reaktivt kvælstof og fosfor til miljøet, afskovning, ændringer i ferskvandsressourcer, tabet af biodiversitet og klimaforandringer (Ibid.). Danmark er med sine ca. 60% opdyrkede areal Europas mest opdyrkede (Altinget 2022). Følger det danske landbrug de nuværende politiske aftaler, vil drivhusgasudledninger fra landbruget i 2030 udgøre halvdelen af landets samlede udledninger. Det viser tal fra den grønne tænketank Concito (2021). Den samme rapport hævder, at det er væsentligt, at landbruget sænker sine udledninger drastisk, hvis Danmark skal nå sine klimamål inden 2030 (Ibid.). Også den kritiske tilstand for det danske havmiljø, grundet forurening fra fosfor og nitrogen, kan i høj grad tilskrives landbruget (Markager 2015). Behovet for, at der etableres et alternativt fødevarer system, som formår at holde sig indenfor de planetære grænser, er således eklatant.

Katherine Richardson et.al. afslutter den urovækkende statusrapport for de planetære grænser med en opfordring til, at denne nye viden ikke skal begrænse, men i stedet stimulere mennesker til at finde løsninger, der hjælper os tilbage i de sikre zoner (Richardson et. al. 2023). Her kommer det

regenerative ind i billedet, som et bud på en dyrkningsform, der modvirker kriserne i stedet for at eskalere dem. En omstilling til regenerativt jordbrug kan potentielt medvirke til, at fremtidens generationer får mad på bordet, uden at det skal betyde degraderede økosystemer og en jordklode udenfor ”safe operating space” for menneskeheden (Foreningen Regenerativt Jordbrug 2023).

Dette studie har til formål at give et humanøkologisk bidrag til den eksisterende viden om unge danske jordbrugere med en regenerativ praksis, og deres fremmedgørelse fra naturen i en tid præget af planetære såvel som lokale udfordringer i klima og miljø. Elementet af praksis er desuden centralt, fordi de nødvendige gennemgribende forandringer ikke kommer til at ske uden resolut handling (IPPC 2023). Jeg vil i opgaven vise, hvorfor regenerativ praksis kan klassificeres som en form for respons på aktuelle økologiske kriser. Studiet er også en undersøgelse af, hvorvidt fremmedgørelse fra naturen er en present faktor i regenerative jordbrugeres liv, da det ikke har været muligt at søge noget tidligere forskning med dette fokus frem.

For at indfri de ovennævnte ambitioner, vil jeg med opgaven besvare de følgende forskningsspørgsmål:

1. *Hvordan forholder den nyopståede generation af unge regenerative jordbrugere i Danmark sig til fremmedgørelse fra naturen i en tid med økologiske kriser?*
2. *Hvordan kommer dette til udtryk i deres praksis?*

I forsøget på at give et navn til den spirende bevægelse af netop unge, regenerative jordbrugere, fandt jeg inspiration hos antropolog Sofie Isager Ahl og hendes Ph.d. *Regeneration*. Navnet ”Regenerationen”, en sammensmeltning af ”regenerativ” og ”generationen” (Ahl 2021). Herfra er Regenerationen derfor ordet, som vil anvende til at beskrive bevægelsen af unge, regenerative jordbrugere i Danmark.

Relevans for humanøkologi

Interessen for at inddrage ’fremmedgørelsen fra naturen’ i denne kontekst opstod efter at have læst, hvordan konceptet flere steder er beskrevet som et tilbagevendende problem og emne for humanøkologien (Hailwood 2015; Biro 2005). Mange mener, at der gennem tiden er sket et skred i menneskets forhold til naturen, og at dette skred har ledt til fremmedgørelse (Hailwood 2015). Fremmedgørelsen fra naturen tilskrives også store dele af skylden for de økologiske kriser, miljøretfærdighed og den vedvarende udtømmning af ikke-fornybare ressourcer (Ibid.). Andre

mener, at den stigende industrialisering af fødevarereproduktionen resulterer i, at mennesker fremmedgøres fra madsystemet (Levkoe et. al. 2021).

Som det fremgår af min indledning og problemstilling er det centralt for mig i denne opgave at undersøge koblingen mellem de unge jordbrugeres ideer og tanker til den praksis, de i deres daglige liv gør brug af. Derfor placerer jeg mig ved den grundsøjle i humanøkologien, vi kender som materialismen; den del af faget, som beskæftiger sig med den materielle udveksling og menneskers indgriben i økosystemer. Dog vil jeg argumentere for, at det idealistiske plan også inddrages, da fremmedgørelse fra naturen, et koncept relateret til menneskers tanker om naturen, fungerer som teoretisk baggrund.

Teori

Som det efterhånden gerne skulle være klart, er det min hensigt med dette studie at undersøge Re-generationens forhold til de økologiske kriser og fremmedgørelsen fra naturen. Peter Dickens skriver i *Reconstructing Nature - Alienation, emancipation and the division of labour*, at begrebet fremmedgørelse i vores samtid anvendes meget løst til at beskrive menneskehedens tilstand, og at ordets indtog i den almindelige tale har været med til at udtømme dets mening (Dickens 1996). Alternativt kan den store udbredelse af begrebet også tolkes som, at det har en bred appel og vækker genklang hos mange. For at kunne komme nærmere en forståelse af begrebets betydning for Re-generationen, er det her teorien om fremmedgørelse fra naturen i et humanøkoologisk perspektiv, som jeg vil udfolde.

Konceptet strækker sig tilbage til en af de største filosoffer fra oplysningstiden, Jean-Jacques Rousseau, der helt fra sine tidligste udgivelser var tydelig i sine formuleringer angående fremmedgørelsen fra naturen. Rousseaus position var, at fremmedgørelse fra naturen er en afgørende kilde til menneskelig lidelse (Biro 2005). Andrew Biro fremhæver også i sin bog *Denaturalizing Ecological Politics*, at Rousseau ligefrem anså fremmedgørelse fra naturen som definerende for mennesket:

”For Rousseau, alienation from nature – the splitting of the human subject from the natural object, necessary for labor or for the conscious transformation of the environment – is the defining characteristic of human existence” (Biro 2005, s. 76)

Mennesket har altså ifølge Rousseau gennemgået en adskillelse; et skifte fra at være et naturobjekt til at være et humant subjekt, hvilket har muliggjort, at samfundet ser ud som det gør i dag (Biro 2005). Det er vanskeligt at nævne ”labor” og ”alienation”, uden også at vende sig mod Karl Marx,

der er uundgåelig i forsøget på at forstå fremmedgørelse fra naturen (Dickens 1996). Store dele af Marx' tidlige udgivelser centrerede sig om at diskutere Hegels fremmedgørelsesbegreb (Dupré, 1972). Helt centralt for Hegel var opfattelsen, at mennesket ikke udelukkende er en naturlig skabelse, men derimod et selvbevidst væsen, som adskiller sig fra andre dyr ved at arbejde. Derfor står vi, ifølge Hegel, i kontrast til dyrene og deres mere umiddelbare relation til deres egen natur og deres omgivelser, som han kaldte "begær" (Sayers, 2003). Grundet den store kompleksitet og tyngde af Hegels værker, samt hans begrænsede behandling af fremmedgørelse specifikt fra naturen, vil jeg undlade at gå dybere ind i hans tænkning her.

Som med mange andre tænkere, der har levet lange liv og løbende udviklet deres argumenter, ses der også hos Marx paradokser. F.eks. pointerer Peter Dickens, at den mest generelle og mest anvendelige form for fremmedgørelse samtidig er den, som Marx og efterfølgende tænkere beskæftigede sig *mindst* med (Dickens 1996). Han taler her om følelsen af tab eller fravær af noget, der er essentielt for menneskers trivsel. Fremmedgørelse fra naturen må i den forstand læses som et menneskes følelse af, at vedkommende er ved at miste en central kilde til sin trivsel, nemlig forbindelsen til naturen (Ibid.). Hvor Marx i sit tidlige arbejde gav skylden for menneskets fremmedgørelse fra naturen til den private ejendomsret, skiftede hans synspunkt senere til, at det er industriel produktion og udvindingen af naturens råstoffer, der driver fremmedgørelsen. Hans argument er her, at naturen reduceres til inputs i en produktionsproces, hvilket leder til fremmedgørelsen (Ibid.). I sin artikel fra 2019 påpeger Judith Butler, at Marx refererer til naturen som "den substans, som den arbejdende arbejder på", samt at naturen er arbejderens *livsgrundlag* (Butler 2019). Butler tager også fat i følgende citat, hentet fra Marx' udgivelse *Estranged Labor* fra 1844, og dermed helt tidligt i Marx' karriere:

"Man lives on nature – means that nature is his body, with which he must remain in *continuous interchange* if he is not to die. That man's physical and spiritual life is linked to nature means simply that nature is linked to itself, for man is a part of nature" (Butler 2019, s. 11)

Mandens (eller menneskets) liv afhænger af den vedvarende udveksling med naturen – og at mennesket er forbundet til naturen betyder, at naturen er forbundet til sig selv, lyder argumentet her fra Marx.

Anderledes ser Carolyn Merchant på begrebet. Hun bidrog i 1980 med udgivelsen *The Death of Nature: Women, Ecology and the Scientific Revolution*, hvori hun analyserede sig frem til, at den industrielle revolution, urbaniseringen og et væld af teknologiske opfindelser drev de fleste mennesker langsomt, men sikkert væk fra den nære, daglige naturrelation, som ellers har dannet

grundlaget for vores eksistens siden begyndelsen (Merchant 2006). Hendes forståelse af fremmedgørelse handler altså i høj grad om den moderne naturvidenskabs fremvækst og den øgede industrialisering, samt hvordan disse bidrog til fremmedgørelsen fra naturen hos mange moderne mennesker (Ibid.). Her ses en parallel til Marx' sene udlægninger af begrebet, idet industrialiseringen tilskrives skylden for menneskets fremmedgørelse fra naturen (Dickens 1996). En markant konklusion bragt af Dickens i *Reconstructing Nature* er, at gennem det forestående hårde arbejde med at rekonstruere naturen, samt vores viden om og forståelse af vores eget forhold til naturen, vil vi undervejs også rekonstruere os selv (Dickens 1996 s. 205). I denne pointe findes en interessant kobling til det regenerative, som jeg vil udforske nærmere i diskussionen.

Som det forstås af ovenstående, har begrebet 'fremmedgørelse fra naturen' utroligt mange aspekter og udlægninger, der gennem tiden er blevet formet af vigtige tænkere. Men er det muligt at komme nærmere en definition af begrebet? I sin grundige gennemgang af den historiske udvikling bag fænomenet 'fremmedgørelse fra naturen', hævder Andrew Biro, at begrebet må forstås som en allegorisk figur, der bygger på ideen om, at menneskeheden simultant er indlejret i og adskilt fra naturlige processer (Biro 2005). Både Marx og Merchant forbandt industrialiseringens fremtog med menneskers fremmedgørelse fra naturen. I takt med, at naturens ressourcer blev reduceret til inputs i økonomien, mistede vi som mennesker forbindelsen (Dickens 1996; Merchant 2006). Hos Rousseau fandtes den mest kortfattede og simple definition, som var en splittelse af det humane subjekt fra det naturlige objekt (Biro 2005). Endelig var der den version fra Marx, som Dickens udlagde som det mest anvendelige og generelle fremmedgørelsesbegreb: følelsen af fravær eller tab af en essentiel kilde til trivsel (1996).

Metode

Med det teoretiske fundament på plads, vil jeg her gå videre med et af de væsentligste elementer i al forskning - det metodologiske grundlag (Walliman 2022). Jeg vil her redegøre for de overvejelser, jeg har gjort mig om valg af metode, samt det videnskabsteoretiske grundlag, som studiet hviler på. Dette inkluderer også de specifikke metodeværktøjer, jeg har taget i brug, for at tilgå mit emne i dataindsamlingen og analysen. Processen har været båret af, at jeg som videnskabsfilosofisk retning har placeret mig ved den fænomenologiske kritiske realisme, som jeg vil udfolde senere. Tilgangen har været deduktiv, da jeg startede med en teoretisk ramme, hvorpå jeg formulerede

undersøgelsens videre forløb og indsamlede data, dog uden eksplicit formulerede hypoteser. Siden analyserede jeg mine data og diskuterede det mod den eksisterende teori (Walliman 2022).

Dataindsamlingsmetoder

For at besvare mit forskningsspørgsmål, der retter sig imod en belysning af relationelle og emotionelle fænomener, har jeg valgt at arbejde med kvalitativ metode, som er særligt egnet til netop den type emner (Creswell & Creswell 2018). Nærmere bestemt har jeg benyttet mig af 'story completion method'¹, semistruktureret interview og en form for go-along-interview, der udspillede sig som en markvandring.

SC-metoden kan helt kort beskrives som en måde, at få sine deltagere til at udfærdige et skriftligt produkt, som siden kan analyseres. I brugen af SC-metoden, er den vigtigste overvejelse hos forskeren bag dataindsamlingen, hvordan de vil formulere deres 'story stem'² (Braun et. al. 2019). Åbningsstykket er begyndelsen på den historie, som deltageren siden skal afslutte. Historierne, deltagerne skriver, er derefter den data, som analyseres og diskuteres videre i arbejdet. Det var i den tidlige fase af arbejdsprocessen genstand for stor refleksion, hvorvidt det åbningsstykke, min dataindsamling er baseret på, i tilstrækkeligt omfang ville eksponere jordbrugernes fremmedgørelse fra naturen (Ibid.). Dette trin handler om operationalisering, og er således der, hvor undersøgelsen bevæger sig fra det abstrakte til et mere konkret niveau (Walliman 2022). Braun og co. skriver, at ambiguitet i formuleringen af åbningsstykket er vigtigt. Undtagelser kan gøres hvis det vurderes, at deltagerens opmærksomhed skal henledes på en specifik detalje i historien (Braun et al. 2019). Af den grund har jeg eksplicit skrevet i åbningsstykket, at hovedpersonen arbejder i jordbruget, og at overskriften for debatmødet i historien er 'Er vi blevet adskilt fra naturen?'. Det fulde åbningsstykke er at finde i bilagene (Bilag 1, s. 31).

Jeg valgte at tilbyde de deltagende jordbrugere, at de kunne udføre besvarelsen digitalt. Elektronisk deltagelse er netop også fremhævet som en af fordelene ved SC-metoden, da deltagerne opnår større fleksibilitet, fordi de kan udføre besvarelsen på et tidspunkt og et sted, som passer dem (Braun et. al. 2019). Dette er selvfølgelig kun tilfældet, hvis deltagerne har en stabil internetforbindelse og føler sig trygge ved brugen af digitale værktøjer (Ibid.). Begge dele gjorde sig heldigvis gældende for alle mine deltagere. Personligt erfarede jeg dog en ulempe ved denne deltagelsesform, da tre personer, som først havde sagt ja til at deltage, alligevel ikke skrev historien

¹ Herfra vil forkortelsen "SC-metoden" blive anvendt

² Herfra vil min egen oversættelse af 'story stem' til dansk, "åbningsstykket", blive anvendt

som aftalt. Trods flere venlige forsøg på at minde dem om vores aftale, fik jeg aldrig deres SC-besvarelser, og endte derfor også med et par færre historier, end jeg havde regnet med. Det blev en vigtig læring, at en digital aftale ikke altid er nok – måske i særlig grad, fordi folk tilsyneladende føler sig mindre forpligtede af en mailkorrespondance end en mundtlig aftale.

Undervejs i operationaliseringen af problemformuleringen blev det klart, at SC-metoden ikke var egnet til at belyse menneskers levede oplevelser (Braun et al., 2019). Da det netop var en del af opgavens formål at forstå Re-generationens praksis, opstod ideen om at tilføje et eller flere interviews til undersøgelsen. At tilføje et interview til dataindsamlingen valgte jeg, for at få en større forståelse for, hvordan jordbrugernes tanker og forestillinger kommer til udtryk i deres praksis. Valget faldt på et semi-struktureret interview, hvor den uformelle ramme skaber et trygt rum, samtidig med, at den interviewende kan indsamle data et specifikt fokus i strukturerede rammer (Brinkmann & Tanggaard, 2010). I forlængelse af interviewet med de to deltagere Freja og Andrea, viste de mig rundt i deres grøntsagsproduktion og på det lille stykke jord, de bestyrede. Go-along-metoden fremhæves blandt andre etnografiske metoder, fordi den tilbyder at deltagerne forbliver i deres vante miljø og kan kommentere på deres hverdagsaktiviteter, modsat fx en deltagerobservation (Kusenbach 2003).

Mit forskningsdesign kan siges at indskrive sig i en voksende tendens, hvor forskningen gør brug af midler, der traditionelt set har været forbundet med kunsten, til at udforske og belyse sociale og kulturelle fænomener (Walliman 2022, s. 15). I dette tilfælde er det den fiktive tekst som udtryksform fra SC-undersøgelsen, der er min indgang til at undersøge og analysere forbindelserne mellem individerne fra Regenerationen og den kontekst, de befinder sig i. Kunsten som medie er velegnet til at kommunikere de emotionelle aspekter af menneskelivet, og af samme grund finder jeg SC-metoden relevant til at indsamle data om jordbrugernes forhold til de økologiske kriser og eventuel fremmedgørelse fra naturen (Ibid.).

Slutteligt vil jeg nævne, at jeg også har inddraget et dokument fra Foreningen Regenerativt Jordbrug med henblik på at opnå en større validitet gennem triangulering (Creswell & Creswell, 2018). Dokumentet indgår i den tematiske analyse.

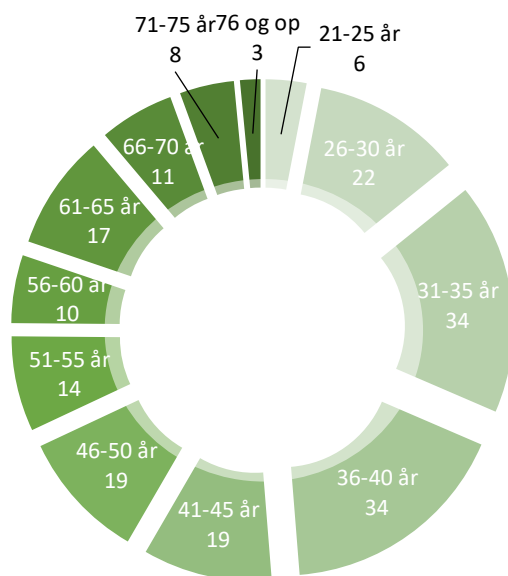
Udvælgelse og afgrænsning

Da Danmark er et lille land med et faldende antal ansatte i landbruget, og den regenerative bevægelse stadig er i sine spæde år, er det en relativt lille population, der har været at udvælge

deltagere fra (Danmarks Statistik 2018). Den naturlige afgrænsning af det lille miljø af jordbrugere gør, at jeg har valgt at anvende snowball-metoden til udvælgelsen (Parker et al., 2019). Jeg fik hjælp af en person i mit netværk, som er elev på den Regenerative Jordbrugsskole, til at få kontakt til mulige deltagere, og han skaffede mig desuden adgang til Facebookgruppen 'Regenerativt småskalalandbrug DK'. Som det lille portræt af deltagerne vil vise, endte jeg med seks besvarelser, fordelt ligeligt mellem kvinder og mænd, hvilket også er repræsentativt for Foreningen Regenerativt Jordbrugs medlemmer (Riishøj 2023). Én kvinde deltog i øvrigt i interviewene, men udførte ikke en story completion. Da opgavens formål er at skabe ny viden om unge, regenerative jordbrugere, var det nødvendigt at indsnævre, hvad der menes med 'ung'. For at definere, hvornår en person falder indenfor den kategori, kiggede jeg på gennemsnitsalderen for danske landmænd, der i de seneste tal fra 2020 lå på 58 år (FVM 2023). Derefter valgte jeg afgrænsningen 20-40 år, for at ramme en gruppe, der med sikkerhed var i den yngre ende af de danske landmænd. Efter endt transskribering havde jeg tredive siders datamateriale fra de to interviews og syv siders tekst fra SC-undersøgelsen.

Figur 1

Medlemmer af Foreningen Regenerativt Jordbrug Aldersfordeling 2023

Figur 1 – Diagrammet viser aldersfordelingen af Foreningen Regenerativt Jordbrugs 203 medlemmer pr. december 2023

Statistisk data fra Foreningen Regenerativt Jordbrug viser, som det ses i *Figur 1*, at tæt på halvdelen af medlemmerne er i alderen 20-40 år (Riishøj 2023).

Mini-portræt af jordbrugerne

Her følger et portræt af de deltagende, et udsnit af Re-generationen. Personernes navne er pseudonymer, af hensyn til deres privatliv.

Katrine er 31 år, udlært økologisk landmand og har igennem nogle år drevet en gård sammen med sin partner, hvor de dyrker grøntsager og har et skovlandbrug. Katrine er en hyppig deltager og taler ved arrangementer, der har til formål at sætte det regenerative jordbrug på danmarkskortet, og udbrede kendskabet til dyrkningsformen. Asbjørn på 27 år er også udlært landmand på den samme økologiske landbrugsskole, og han er kraftigt inspireret af de regenerative principper i sin tilgang til jorden og grøntsagsproduktionen, der ligger i en mindre befolkede del af Danmark. For Asbjørn og hans nærmeste kollegaer er det et erklæret mål, at gøre en indflydelsesrig forskel gennem deres måde at tænke landbrug på. 34-årige Rasmus har været elev på samme skole, men arbejder nu som underviser på en højskole i fag som havebrug, svampedyrkning og bæredygtighed i praksis.

Så er der de to kvinder, Freja og Andrea, som glædeligt stillede op til interview med mig, og Freja bidrog også med en historie til den del af undersøgelsen, hvor jeg gjorde brug af SC-metoden. De er begge i slut-tyverne, og driver nu en mindre grøntsagsproduktion på et stykke forpagtet jord, hvor der også er plads til en lille flok får og kvæg. Dyrene går sammen året rundt og æder det grønne græs, en metode der også er kendt som holistisk afgræsning. Ingen af de to unge kvinder havde forventet at de skulle ende i landbruget, og var begge i fuld gang med deres respektive karrierer som henholdsvis sømand og bæredygtighedskonsulent, da tilfældighederne bragte dem sammen på Den Regenerative Jordbrugsskole³. Deres jordbrug er i opstartsfasen, og Freja og Andrea har med deres energifyldte og imødekommende væsner allerede nu etableret et godt netværk i lokalområdet.

Slutteligt har vi Jakob og Kamille, der med deres henholdsvis 34 og 40 år er i den ældre ende af de jordbrugere, som jeg har mødt i denne proces. De to jordbrugeres arbejdspladser ligger få kilometer fra hinanden, ikke langt fra landets hovedstad København. Hvor Jakob er ansvarlig for driften af produktionen på sin gård, har Kamilles funktion mere karakter af at være en medarbejder i marken.

³ Skolens første elevhold startede i 2022. Undervisningen på den Regenerative Jordbrugsskole varetages af jordbrugere, der deler ud af deres viden og erfaringer direkte fra marken (Foreningen Regenerativt Jordbrug 2023).

De er begge ansigter, som kan ses i offentligheden, når der afholdes arrangementer om det regenerative jordbrug.

Analysemetode

Den analytiske del af mit studie bliver udført med afsæt i tematisk analyse af de tekster, jeg har fået adgang til via min dataindsamling. Det gælder både de historier, mine deltagere har skrevet i SC-undersøgelsen og transskriberingen af hhv. interviewet og markvandringen. Valget er primært faldet på den tematiske analysemetode, da den er relevant til at identificere hvilke mønstre og temaer, der findes hos de unge jordbrugere med en regenerativ tilgang til dyrkning (Braun & Clarke, 2006). Tematisk analyse regnes på grund af dens fleksibilitet og tilgængelighed for at være velegnet til kvalitativ metode (Ibid.). Desuden skriver Braun et. al. i artiklen 'Qualitative Story Completion: A Method with Exciting Promise', at tematisk analyse er en af de mest anvendte til at bearbejde data fra SC-metoden (2019). Tematisk analyse har ifølge Braun & Clarke længe været en grundlæggende metode i kvalitativ forskning, men der har manglet et mere håndgribeligt og brugbart metodeværktøj til at applicere i arbejdet. Derfor udviklede de selv den tematiske analysemetode, der gennem seks trin tager én fra det rå datamateriale til definerede og navngivne temaer (2006). De seks faser af analysen er som følger: 1) gør dig bekendt med din data, 2) generer foreløbige koder, 3) søg efter temaer, 4) genovervej temaer, 5) definér og navngiv temaer, og sidst kommer 6) produktionen af rapporten (Braun og Clarke 2006, s. 87). Mens de fleste af trinnene fra analysen kommer til at være usynlige i studiet, præsenteres de endelige resultater i afsnittet 'Analyse'.

Refleksivitet og etik

Som jeg også tidligere har peget på, kan debatten om klimaforandringer og associerede økologiske kriser sætte gang i mange følelser, hvilket også er tilfældet for mit personlige liv. Ligesom for en markant andel af verdens unge befolkning, fylder bekymringer for klimaforandringer og økologiske kriser også i min hverdag, hvilket kan risikere at have betydning for validiteten af mit studie (Hickman et al. 2021; Creswell & Creswell 2018). Der bor en insisterende ansvarsfølelse i mig, som gør det svært at acceptere, at mit hjemland Danmark udleder så mange drivhusgasser, at en gennemsnitlig danskers forbrugsudledninger er dobbelt så høje som en gennemsnitlig verdensborgers (Minter 2023). I kombination med, at landbrugssektoren i 2030 forventes at udgøre 45% af landets samlede udledninger, virker landbruget i mine øjne som et vigtigt område at rette sit blik mod (Energistyrelsen 2022). Jeg er meget bevidst om, at mine stærke holdninger til området

potentielt kan betyde, at jeg favoriserer eller fremhæver nogle pointer, som jeg selv er enig i. Helt centralt er det dog stadig for mig, at alle mine pointer og argumenter må og skal være videnskabeligt funderede og valide (Walliman 2022).

Jeg har som faglig person visse forbindelser til området, i kraft af min tidligere uddannelse, da jeg i en periode fra 2020-2021 uddannede mig til landbrugsassistent på Danmarks eneste økologiske landbrugsskole, hvor en del af de deltagende også har haft deres gang. To af deltagerne i dette studie har jeg stiftet perifært bekendtskab til for hhv. tre og fire år siden, men jeg har ikke haft nogen kontakt til dem siden. Derfor er det min vurdering, at jeg er tilstrækkeligt neutral i min relation til dem. Jeg vil understrege, at jeg beundrer de mennesker, der praktiserer denne form for livsførelse. Derfor har det også været et opmærksomhedspunkt for mig at fremstille deltagerne så neutralt som muligt, samtidig med, at deres menneskelighed og forskelligheder gerne må skinne igennem.

Alle studiets deltagere har deltaget på et informeret grundlag, deres informationer er blevet og bliver fortsat behandlet med fortrolighed, og de er blevet gjort opmærksomme på, at deres samtykke til enhver tid kan trækkes tilbage. Desuden er de bekendte med, at datamaterialet destrueres, efter opgaven er godkendt (Creswell & Creswell 2023, s. 172).

Metodologi

Jeg gør i denne opgave brug af to store retninger indenfor den videnskabelige filosofi, og lægger dem sammen. Der er tale om fænomenologi og kritisk realisme. En central pointe med at lave denne sammensmeltning er, at det på den ene side bliver muligt at tage et blik på jordbrugernes indre verden, og på den anden side forsøge at forstå implikationerne af deres tanker, ideer og værdier i den verden, som eksisterer uafhængigt af deres tanker. Til grund for denne integration ligger en videnskabelig artikel fra 2012, skrevet af John M. Budd (Budd 2012).

Fænomenologisk kritisk realisme fungerer som en sammentrækning af studiet af den menneskelige bevidstheds opfattelse af et givent problem (fænomenologi) og den kritiske realisme, der særligt er egnet til at udvikle koncepter på baggrund af tolkningen af sociale begivenheder (Budd 2012). Fænomenologisk forskning søger at beskrive individers levede erfaringer med et fænomen, som det beskrives af deltagerne (Creswell & Creswell, 2018). Den kritiske realisme er kendetegnet ved en ontologi, hvor verden "derude" eksisterer uafhængigt af menneskets oplevelser af den. Det betyder, at vores viden er partisk og under konstant udvikling (Walliman 2022). I samme ombæring finder jeg det også relevant for opgaven at nævne, at den ifølge den kritiske realisme sker

udviklingen af sociale teorier på baggrund af deres observerbare effekter i verden. I kritisk realisme er det centralt, at teorier og ideer kan ændres i takt med, at vi opnår en bedre forståelse. På samme tid er det elementært, at det ifølge den kritiske realisme er muligt at fortolke, forstå og handle ud fra teorier om det sociale, hvilket ikke er tilfældet for alle andre videnskabsteoretiske filosofier (ibid: 27).

Som videnskabsfilosofisk position giver den kritiske realisme plads til, at idealismen og materialismen kan sameksistere (Walliman 2022). Med inddragelsen af det fænomenologiske aspekt udvides dette rum, så det bliver muligt at undersøge den udveksling, der konstant finder sted mellem menneskets bevidsthed og de eksisterende strukturer. Individet påvirkes af strukturerne og vice versa (Bhaskar 2002). Todelingen af mit forskningsspørgsmål underbygger også dette, da det første spørgsmål bedst lader sig besvare med et fænomenologisk udgangspunkt, mens spørgsmålet om jordbrugernes praksis passer godt til den kritiske realisme.

Tidligere forskning

Selvom regenerativt jordbrug ikke er noget nyt fænomen, er mængden af forskning på området fortsat sparsom. Endnu mindre information har det været muligt at finde om fremmedgørelse blandt regenerative jordbrugere. I denne gennemgang af tidligere forskning bliver fokus derfor på at gennemgå eksisterende forskning om regenerativt jordbrug.

Selve begrebet 'regenerative agriculture' blev introduceret i 1980'erne af den amerikanske Robert Rodale, som identificerede et stort behov for at gøre mere end blot at opretholde den dysfunktionelle tilgang til fødevarerproduktion, som ødelægger og udpiner jorden (Francis 1985). I stedet foreslog han, at jordbruget i højere grad burde fokusere på at forbedre og regenerere de ressourcer, det gør brug af. Rodale var fortaler for en tilgang til jordbrug, hvor kontinuerlig innovation af miljømæssig, social, økonomisk og spirituelt velbefindende udøves i et holistisk system (Gosnell et al. 2019). Angående udbredelsen af den regenerative dyrkningsform, har mange har ladet sig inspirere af Rodales tanker. Den samme artikel af Hannah Gosnell, Nicholas Gill og Michelle Voyer fremhæver også en række organisationer verden over, der aktivt arbejder for at fremme den regenerative dagsorden. En central pointe fra deres artikel er desuden den konklusion, at regenerativt jordbrug faciliterer tilpasning til og en mindskning af klimaforandringerne konsekvenser (Ibid.).

Et bidrag, der forsøgte at samle op på den eksisterende viden om regenerativt jordbrug udkom i 2020 med artiklen ”Regenerative Agriculture - the soil is the base”. Den var skrevet af Schreefel m.fl. og var en gennemgang af 28 forskningsartikler, der havde til fælles, at de alle havde forsøgt at bidrage med en definition af begrebet ’regenerative agriculture’ (Schreefel et. al. 2020). Det lykkedes ikke umiddelbart efter planen; en af de centrale konklusioner fra Schreefel og co. blev, at der savnes en tydelig definition på begrebet, samt at de definitioner forfatterne kunne finde, primært var baseret på forskeres visioner (Ibid.). Dog fandt forfatterne i deres gennemgang af de 28 fagfællebedømte artikler frem til, at regenerativt jordbrug har et stærkt fokus på miljømæssig bæredygtighed, og identificerede samtidig fem gennemgående temaer: 1) forbedring af jordens helbred, 2) optimering af ressourcehåndtering, 3) minimering af klimaforandringernes konsekvenser, 4) forbedring af næringskredsløb, og 5) styrke vandkvaliteten (Ibid, s. 6).

Den danske antropolog Sofie Isager Ahl afleverede i 2021 sin Ph.d.-afhandling *Regeneration - Gensidigt helende praksisser i en ny jordbrugsbevægelse*, hvori hun undersøger unge bønders stræben efter at forme et liv og en praksis, der giver mulighed for at overleve en beboelig planet til kommende generationer og “giver plads til den sårbarhed og afskårethed, som mange af dem oplever i kraft af de krisefortællinger, vi lever med i dag” (Ahl 2021, s. 10). En del af konklusionen på hendes afhandling er, at det regenerative i høj grad handler om at tage de økologiske kriser alvorligt, og at der i den proces opleves en gensidig heling. Citatet her indrammer noget essentielt i Ahls forskning:

“Det arbejde og de problemer, vi i fællesskab står overfor i lyset af den økologiske krise, kalder på en form for opmærksomhed, der ikke overser eller bortforklarer afgørende tegn fra de økosystemer, vi er afhængige af” (Ahl 2021, s. 169).

Hos Ahl kommer det også frem, at der bag vores samtids regenerative bevægelse ligger en drivkraft, som stammer fra de økologiske kriser. Hun konkluderer på et mere generelt plan, at det enkelte menneskes arbejde med sin egen livsform uundgåeligt fører tilbage til fællesskabet, og at det ikke er muligt at handle uden for verden (Ibid.).

Det er netop her, jeg har identificeret et sted i forskningen, som jeg synes burde udforskes mere, og som denne opgave er et bidrag til; nemlig fremmedgørelsen fra naturen i Re-generationen. Hvor Ahl finder, at der blandt de unge jordbrugere eksisterer en særlig ”afskårethed”, vil jeg undersøge, hvordan og hvorvidt der er tale om fremmedgørelse fra naturen, samt om en regenerativ praksis kan mindske graden af fremmedgørelse (Ahl 2021, s. 10).

Analyse

Dette afsnit består af en gennemgang af det analysearbejde, jeg har udført af det tidligere beskrevne datamateriale.

Figur 2

Figur 2 - Figuren viser et illustrativt overblik over de identificerede temaer i både SC-historierne, interview, markvandring og dokumentet "Fremtidens landbrug er regenerativt" (Villumsen & Hellebek 2023). Cirklernes størrelser repræsenterer tilnærmelsesvis den fylde, de respektive temaer havde i datamaterialet, men skal ses som en visuel præsentation af resultaterne.

Først vil jeg vise, hvad jeg har fundet om jordbrugernes forhold til de økologiske kriser i det fremtrædende tema med titlen "Kriserne er her nu!" (Figur 2). Temaet dækker over de unge jordbrugeres frustrationer vedrørende den aktuelle mistro for naturen og økosystemerne, samt hvordan de lever med konsekvenserne heraf i deres hverdag. Derefter følger "Forbundetheden eksisterer", hvor Re-generationens tætte forbindelse til deres omgivende miljø og omsorgen for naturen behandles. Det tredje tema har fået navnet "Samfundsanalyser og livsaktivisme", og handler om Re-generationens tendens til at pege mod større strukturer i samfundet, når de beskriver grundene til, at en regenerativ praksis ifølge dem er nødvendig. "At genopbygge sig selv og jorden simultant" og "Svære balancer" er temaerne, der følger efter, og som er fundet i interviewet og markvandringen. Til at underbygge pointerne i analysen, vil jeg løbende inddrage citater fra datamaterialet.

Kriserne er her nu!

I flere af de SC'er jeg har modtaget, nævner de deltagende jordbrugere selv klimaforandringer og biodiversitetskrisen. Det sker både eksplicit eller implicit, og hver gang på eget initiativ. Ingen af disse ord nævnes i åbningsstykket til historien. Jeg finder, at dette er et udtryk for, at kriserne fylder meget i jordbrugernes tanker i almenhed, hvilket også stemmer overens med den tidligere forskning, der bl.a. peger på den regenerative bevægelse som en reaktion på, og facilitering af de menneskeskabte klimaforandringer (Gosnell et. al. 2019). Navnet til dette tema opstod fra et mønster i datamaterialet, hvor der gentagende gange refereres til kritiske tilstande både for miljø, klima, jordens helbred og menneskelig trivsel. Udråbstegnet markerer den akuthed, som Sofie Isager Ahl også registrerede blandt sine informanter (Ahl 2021). Jordbrugeren Kamille nævner, hvordan det, på grund af klimaforandringer og dertilhørende stigende temperaturer, nu er muligt at dyrke tomater på friland, hvor det danske klima ellers kun har muliggjort tomatdyrkning i drivhuse. Hun problematiserer i samme ombæring, om tomatplanten under de forandrede omstændigheder fremmedgøres fra sin egen natur. Rasmus' hovedperson i historien argumenterer for, at menneskene *ikke* er blevet adskilt fra naturen: "Så vi er ikke blevet adskilt fra naturen, da vi altid vil ligge under for de ændringer vi skaber i den. Men vi har mistet orienteringen". Han er inde på den boomerang-effekt, som tidligere nævnt, hvor vores måde at behandle naturen på i høj grad vender tilbage med forværrede forhold for produktionen af fødevarer. Selvom citatet taler mod en adskillelse, bruges der alligevel et sprog, som viser en dualisme mellem natur og mennesker.

Andre af jordbrugerne omtaler i en tydelig negativ tone det, som er de menneskeskabte problemer i landbruget, og i naturen generelt: "sprøjter med pesticider", "gøder helt vildt", "fiskebestanden i åen har været meget nedadgående de sidste år", og "Vi kender kriserne.". Dette understreges yderligere af følgende kritiske bemærkning, som peger på det problematiske i, at menneskers stræben efter økonomisk vækst sker på bekostning af planetens bæreevne: "I jagten på denne velstand har vi formået at skabe systemer der er baseret på en ensidig udnyttelse af klodens ressourcer". De mere samfundsrelaterede kritikker som denne, vender vi tilbage til lidt senere i afsnittet.

I interviewet med Freja og Andrea peger de begge på, at netop bevidstheden om kriserne og deres akuthed er meget nærværende i deres hverdag som regenerative jordbrugere. Andrea bruger en metafor, som understreger hendes forståelse af kriserne meget skarpt: hun taler om, hvordan den landbrugsform, som for tiden er dominerende, har en tendens til at "putte flere og flere plastre på", i stedet for at hive plastre af, og komme ind til problemets kerne. For at blive i den medicinske terminologi, er Andrea ikke interesseret i at symptombehandle, men vil hellere stille en diagnose og

helbrede det ødelagte derfra. Freja slår fast, at de økologiske kriser er gennemgående i alt, hvad hun foretager sig, og hun oplever samtidig, at hendes prioriteter konstant rykker sig nærmere ”den iboende berettigelse naturen har uden os mennesker”, som hun formulerer det.

Der tegner sig altså et generelt billede af, at de økologiske kriser fylder i bevidstheden hos de regenerative jordbrugere, men at det kommer til udtryk på flere forskellige måder. Hvor nogle er opmærksomme på det lokale miljø, har andre fokus på de store samfundsstrukturer; to forgreninger, som jeg i de følgende to temaer vil udfolde.

Forbundetheden eksisterer

Det andet gennemgående tema, som analysearbejdet af datamaterialet fra SC har eksponeret, handler om jordbrugernes følelse af forbundethed. Regenerationen besidder en tydelig følsomhed overfor naturen og forbindelser til det omgivende miljø. I historierne træder denne tendens frem i jordbrugernes ordvalg og fokus på den nære natur, de ting der kræver tid og opmærksomhed, før de kan forstås og kendes. I denne udfoldelse af jordbrugernes forhold til den nære natur, vil jeg referere til Ahls tolkning af det regenerative som en særlig kombination af videnskabelige og følelsesmæssige indsigter (Ahl 2021, s. 113). Med sit malende sprog beskriver jordbrugeren Kamille en ganske hverdagsagtig situation som følger: ”Hun lytter dybt ind. Hun lytter til susen af blod i blodbanerne, til sit eget hjerteslag, til lyden af mikroorganismer i tarmene, der er ved at fortære den chokoladebar, hun spiste på cyklen”. Denne måde at forholde sig til kroppens biologiske processer på, vidner om en forståelse og interesse for de videnskabelige aspekter af menneskekroppen og en generel opmærksomhed på naturens evner. Et lignende eksempel ses i citatet her:

”[...] da jeg ikke kendte navnene på de liv der var omkring mig, da var det ikke levende væsener, men i stedet objekter jeg skulle forholde mig til. Det var først da jeg blev bekendt med mine omgivelser, blev dus, at jeg begyndte at forstå hvor adskilt jeg havde været fra naturen. Og til stadighed er.” –

Jordbrugeren Freja, 29 år

Her etablerer Freja med sin historie et narrativ om, at et manglende kendskab til de botaniske navne på de omgivende planter, er med til at fastholde individet i sin adskillelse fra naturen. Jakob nævner flere steder i sin historie vigtigheden af gensidig tillid, lokalt samarbejde og ”mellemartslighed” og etablerer samtidig, at forbundetheden kan pege i flere retninger. Det er ikke udelukkende de lokale beboeres tilknytning til hinanden og den nære natur, men også forbindelsen til både fortiden og fremtiden, hvilket Jakob slår fast med denne poetiske sætning: ”Vi er vores steds forgængere og arvinger – alt, vi gør i dag, kommer vi til at give videre.” Bag sætninger som denne ligger tanken

om, at forbundetheden forpligter. Regenerationen ser det altså som deres pligt at passe godt på det område, de tilhører i kraft af at de bor på og dyrker jorden, så kommende generationer kan få den samme oplevelse.

Samfundsanalyser og livsaktivisme

Undervejs i arbejdet med analysen blev det tydeligt, at mange fra Re-generationen har et syn på deres erhverv som noget, der rækker ud over dem selv, og har et politisk eller decideret aktivistisk potentiale. De holdninger og håb, som skinner igennem tekster og interviews, er hos alle de deltagende jordbrugere ledsaget af kommentarer på de strukturer i økonomien og samfundet, som har været med til at skabe det landbrug, som folk fra Re-generationen ønsker at transformere og genopbygge. Hos Katrine er det den industrielle mælkeproduktions fokus på ydelsesoptimering og et overdrevet behov for menneskelig kontrol over naturlige processer, som hun tydeligt er modstander af. Kamille peger i den samme retning med sin historie, hvor forskellige aktører fra landbruget, som normalt ikke kan tale, har fået en stemme. Da en ko får ordet i paneldebatten, lyder det sådan her:

”Jeg bidrog med gødning, mælk og skin - og I passede på mig og tog mig på græs. Men I fik også hele tiden nye ideer - og nye behov - som jeg skulle omformes ud fra. I dag er jeg kæmpe tung - og mit yver skal lave 30 liter mælk om dagen”

Kamilles historie er den mest fantasifulde og mindst realistiske i klassisk forstand. Til gengæld er hendes litterære greb, hvor hun giver koen, svampesporen og vinden en plads i debatten ligeværdigt med borgmesteren og landmanden, med til at vise et helt bestemt natursyn. Asbjørn taler om kvælstofforureningen som et landsdækkende problem, men med store konsekvenser for det lokale vandmiljø. Jakobs historie udspiller sig i en tid, hvor postvækstsamfundet er en realitet, og hvor borgerne er ved at lære det at kende. En person i Frejas historie peger på, at vi i dag bruger et areal svarende til både Nord- og Sydamerikas samlede størrelse til at fodre og holde dyr, og kritiserer derigennem arealanvendelsen i nutidens landbrug.

At genopbygge sig selv og jorden simultant

Regeneration handler som nævnt om at genopbygge. I dokumentet ”Fremtidens landbrug er regenerativt” fra Foreningen Regenerativt Jordbrug, fremlægges en række principper, der forklarer de praksisser, som har betydning for genopbygningen af livet i jorden (2023). Her nævnes blandt

andet kontinuerligt jorddække, som har en række effekter for jordens genopbygning⁴. I teksten er beskrivelser af regenerative praksisser beskrevet med ord, som er konstruktive ("diverst", "uforstyrret", "recirkulering", "sameksistere"), mens det eksisterende industrilandbrug beskrives med typisk destruktivt ladede ord ("ressourcekrævende", "miljøskadelig", "forstyrre økosystemers naturlige processer"). I det regenerative jordbrug gøres altså et forsøg på at genopbygge livet i jorden, men hos nogle af jordbrugerne ses der også tegn på, at de selv oplever at blive genopbygget mentalt gennem deres arbejde med at få livet tilbage i jorden:

"Der er noget interessant ved at overtage et ekstremt smadret system. Altså et økosystem, som er blevet pløjet op igennem mange, mange, mange år og så at prøve at få det system op at stå igen, og så faktisk finde ud af, at man selv bliver bygget op undervejs, sammen med systemet." Freja, 29 år

Freja har altså en oplevelse af, at hendes arbejde med at dyrke og regenerere jorden smitter af på hendes eget indre. Adskillige gange i interviewet med Freja og Andrea vender de tilbage til, at de begge finder mening og meningsfuldhed i den regenerative måde at arbejde på. Andrea fremhæver specifikt oplevelsen af at være med i hele grøntsagens livscyklus, fra såning og spiring til høst og salg. Hun ved, at det ikke er deres lille jordbrug, "som kommer til at redde verden", men har en følelse af, at deres indsats uanset bringer en forandring til det bedre i det lokale miljø. For Andrea og hendes kollegaer er arbejdet i jordbruget "en kanal", altså et sted at kanalisere de svære følelser om de økologiske kriser ud gennem hænderne, og skabe en følelse af at handle i fællesskab.

Svære balancer

Gennem interviewet og særligt markvandringen med Freja og Andrea kunne man fornemme de kompromisser, som er en stor del af deres hverdag, selvom de også meldte ud, at de så dem selv som mere kompromisløse end andre. De gav udtryk for, hvordan forskellige situationer tvang dem til at træffe beslutninger, som ikke nødvendigvis var lette. Freja og Andrea var enige om, at deres rolle som jordbrugere ideelt set skulle være at forvalte deres areal på bedst mulig vis, med respekt for økosystemet og mikrolivet i jorden. På samme tid er der økonomiske hensyn at tage, arbejdsmiljøet skal med i overvejelserne, deres fysiske og mentale helbred må ikke lide overlast, og indsatser for biodiversitet var i nogle tilfælde modstridende med klimavenlige tiltag.

Af specifikke praksisser nævnte Freja og Andrea reduceret jordbearbejdning, hvor jorden forstyrres mindst muligt, samt udplantning af efterafgrøder, med formålet at dække jorden

⁴ "Princip 1: Jordbrug skal sørge for jorddække med kontinuerligt og artsrigt grønt [...] Brug af efterafgrøder, flerårige afgrøder, undersåning og vedplanter, bidrager til øget fotosyntese, flere levende rødder og dermed øget liv i jorden, samt øget binding af kulstof i biomasse og jord". (Foreningen Regenerativt Jordbrug 2023, s. 2)

over vinteren og binde kulstof i jorden. De var meget optagede af mikrolivet under jordens overflade, og hvordan de i stigende grad var blevet bevidste om vigtigheden af at skabe gode levevilkår for svampe, bakterier, regnorme mm. Foreningen Regenerativt Jordbrug har som et af de fem bærende principper i regenerativt jordbrug, at dyrene skal være på græs, hvor de bidrager til mere stimulerende forhold for biomasse over og under jorden (2023). Dette princip var også gældende hos Andrea og Freja, hvor en flok af drøvtyggere året rundt gik på græs i et rotationssystem, som tog højde for græssets vækstfaser og mængden af biomasse. De to kvinder nævnte selv det kompromis, som det havde været at vælge denne måde at have dyr på, fordi det ikke nødvendigvis er den mest optimale for at skabe mere biodiversitet. Målet om at binde atmosfærens kulstof trumfede altså i det tilfælde arbejdet for større artsrigdom.

Diskussion

I dette afsnit vil jeg forsøge at komme nogle fyldestgørende svar på mine forskningsspørgsmål endnu nærmere, med den ovenstående teori og de netop præsenterede pointer fra analysen som bagtæppe. Som bekendt lyder det første spørgsmål: ”Hvordan forholder den nyopståede generation af unge regenerative jordbrugere i Danmark sig til fremmedgørelse fra naturen i en tid med økologiske kriser?”

Den klare hovedpræmis for undersøgelsen er de kriser, som sætter rammerne for alle menneskers liv i kraft af de økologiske udfordringer, der i ganske høj grad er ude af vores kontrol (Richardson et al., 2023). Derfor er Re-generationens forhold til netop disse kriser et oplagt sted at begynde. Temaet ”Kriserne er her nu!” fastslog, at jordbrugerne i Re-generationen har en opfattelse af, at de økologiske kriser er præsent i deres daglige liv. Sofie Isager Ahl frembringer også denne pointe i hendes Ph.d. *Regeneration*, hvor hun har fundet frem til, at de unge jordbrugere fra hendes undersøgelser er gået ind i faget med hver deres form for krisebevidsthed som drivende kraft (2021). I mit indsamlede data optrådte de menneskeskabte forandringer i naturen også sammen med tanker om fremmedgørelse fra naturen. I Kamilles historie afspejles den del af Marx’ tænkning, som Judith Butler tog frem i deres tekst fra 2019. Her var det en central pointe, at vores forbundethed til naturen faktisk bare er naturen, der er forbundet til sig selv (Butler, 2019). Hos jordbrugeren Rasmus blev der argumenteret for, at mennesket ikke er adskilt fra naturen, fordi vi altid vil påvirkes af de ændringer, vi skaber i den. Som nævnt ligger der i den formulering alligevel en natur/kultur dualisme, som faktisk understøtter, at der er tale om fremmedgørelse. Rousseaus pointe

om fremmedgørelse fra naturen harmonerer godt med dette argument. Vores forandring af naturen, ”*the conscious transformation of the environment*”, er betinget af det humane subjekts splittelse fra det naturlige objekt (Biro 2005). Tanken om, at vi altid vil ligge under for de ændringer vi skaber i naturen, er derfor med til at understøtte, at vi som individer *er* fremmedgjorte fra naturen. I forlængelse deraf er det også relevant at nævne, at Rousseau grundlæggende mente, at fremmedgørelsen fra naturen er definerende for den menneskelige eksistens (Ibid.). Ud fra et så definitivt standpunkt er det vanskeligt at diskutere, hvorvidt nogle bestemte grupper er mere eller mindre fremmedgjorte end andre. Rousseaus overbevisning er i den forståelse bedst egnet til at spille op mod andre udlægninger, hvilket mange har gjort gennem tiden (Dickens 1996, Biro 2005).

En af de vigtigste aktører i denne strøm af stemmer med holdninger til menneskets fremmedgørelse fra naturen var Karl Marx. Centralt for Marx’ sene udgivelser om emnet var, at han gav skylden for fremmedgørelsen til den industrielle produktion og den medfølgende konsekvens, at mennesker gjorde krav på en stigende mængde naturressourcer (Dickens 1996). Ræsonnementet hos Marx var, at produktionsprocessen, hvor råstoffer bearbejdes og forædles ved hjælp af arbejdernes tid og arbejdskraft, er med til at reducere naturen til at være et input. Når naturen blot er et input, fremmedgøres vi fra den (Ibid.). Det er muligt at finde flere steder i mit data, som underbygger dette, eller som følger samme logik.

Temaet ”Samfundsanalyser og livsaktivisme” løftede frem, at jordbrugerne i Re-generationen i høj grad var optagede af de strukturelle drivkræfter i det industrialiserede samfund, som har ført til skader på naturen og forandringer i klimaet. Jordbrugernes tanker om den højt effektiviserede mælkeproduktion er et eksempel på dette. De sætter spørgsmålstegn ved, om et produktionsdyr stadig kan betragtes som natur, når det lever hele sit liv i et system baseret på menneskers behov for at udvinde et produkt, som kan sælges. Koen bliver med andre ord et input, som siden resulterer i et produkt i køledisken, og derfor fremmedgøres mennesket fra den natur, der ligger bag. Både Marx og Merchants pointe om, at fremmedgørelse opstod med industrialiseringen, træder altså tydeligt frem her (Dickens 1996; Merchant 2006). At jordbrugerne forholder sig til andre arter med empati, som vi så med temaet ”Forbundetheden eksisterer”, vidner også om et skifte i synet på naturen. Særligt Kamilles historie var med til at klargøre, at der i dele af det regenerative miljø hersker et natursyn, som adskiller sig fra det dominerende. Tendensen ses også hos Foreningen Regenerativt Jordbrug, der ”søger at lære af og sameksistere med naturens processer” (2023). Begge i begge tilfælde er mennesket ikke øverst i en pyramide med alle andre

arter under sig. Derimod eksisterer mennesket i et samspil på lige fod med alle andre arter, hvor ingen kan undværes.

Flere steder fandt jeg også spor af Marx og hans mindre kendte beskrivelse af fremmedgørelse; som en følelse af tab eller fravær af noget, der er essentielt for menneskers trivsel (Dickens 1996). Freja beskrev med en undertone af tristhed et vendepunkt for fortællingens hovedkarakter, hvor vedkommende blev bevidst om sin adskillelse fra naturen. En opvågning, der gjorde hende bevidst om, at hun savnede noget i sit liv. Præcis den følelse, Marx kaldte for fremmedgørelse fra naturen (Ibid.). Følger vi dette ræsonnement kan Re-generationens generelle fokus på at gøre noget aktivt for at bremse klimaforandringer og tabet af biodiversitet samtidig tolkes som et forsøg på at minimere fremmedgørelsen fra naturen.

For at besvare spørgsmål nummer to, ”Hvordan kommer dette til udtryk i deres praksis?”, kommer jeg til at tage udgangspunkt i analysen af interview og markvandring med de unge, regenerative jordbrugere Freja og Andrea, samt dokumentet fra Foreningen Regenerativt Jordbrug, hvor fem specifikke principper for en regenerativ dyrkning beskrives. En essentiel konklusion på den første del af undersøgelsen blev, at der Re-generationens arbejde for at minimere konsekvenserne af de økologiske kriser også kan tolkes som en måde at blive mindre fremmedgjorte fra naturen. Herfra bliver diskussionen således en undersøgelse af, hvordan Re-generationen i en tid med økologiske kriser bruger deres praksis til at forbinde sig til naturen.

Først og fremmest må det siges, at det regenerative arbejde også rummer mange andre aspekter end blot at opnå større forbindelse til og bedre forhold for naturen. De to unge kvinder oplever udfordringer med at balancere deres valg på en måde, hvor de økologiske kriser bliver forsøgt imødekommet og bekæmpet, alt imens deres kroppe skal kunne følge med, og økonomien i deres virksomhed fortsat skal hænge sammen. Det så vi med temaet ”Svære balancer”, der understregede, at hensynet til naturen og ønsket om at skabe forandring ikke er det eneste, de som regenerative jordbrugere skal have i tankerne. Til gengæld kan jordbrugsarbejdet også agere kanal for de svære følelser, der er forbundet med de økologiske kriser. Det viser Andreas metafor, der også en karakteristisk indkapsling af, hvad Re-generationen oplever at få retur for deres hårde arbejde med at opbygge et sundt økosystem. Her ses en meget direkte underbygning af det argument, som Dickens afsluttede bogen *Reconstructing Nature* med, hvor han hævdede at arbejdet med at genopbygge naturen også vil hjælpe mennesker med at blive genopbygget (Dickens 1996).

Flere steder i den indsamlede data kunne det ses, at Re-generationen var påvirkede af en fraværsfølelse eller en følelse af, at vi som menneskehed er ved at tabe noget essentielt for vores trivsel. Netop den følelse forklares af Marx som fremmedgørelse fra naturen (Dickens 1996). Det stod klart i interviewet med Freja og Andrea, at de begge tidligere havde levet med en mangel på mening. Begge de unge kvinder beskrev, hvordan de i kraft af deres relativt nye arbejde som regenerative jordbrugere havde fundet frem til en dyb mening. En mulig tolkning er, at jordbrugerne i Re-generationen har haft en følelse af fravær eller meningsløshed, som Marx kobler sammen med fremmedgørelse fra naturen (Ibid.). At fremmedgørelse fra naturen skulle være en afgørende kilde til menneskelig lidelse, som Rousseau betragtede det, er ikke et specielt stærkt underbygget standpunkt i det data, jeg har indsamlet (Biro 2005). Dog beskrev Freja meget detaljeret den meningsløshed, hun oplevede i sit konsulentarbejde i storbyen, hvor naturen var noget, der kontinuerligt blev talt om, men hun stort set aldrig var i kontakt med. Svaret blev for hende at lægge hele sit liv om, og begynde at arbejde med regenerativt landbrug. Hun forsøger altså at gøre noget aktivt for at redde det, som hun oplever, er ved at gå tabt: ”et ekstremt smadret system”, som hun kalder det stykke jord, hun og Andrea overtog. Det var den samme mekanisme, der kom til udtryk hos flere af de andre jordbrugere, som deltog i SC-undersøgelsen. Re-generationens søgen efter mening, gennem i fællesskab at have en genopbyggende og regenerativ praksis, kan derfor samtidig læses som en forsøg på at komme nærmere naturen og derved mindske fremmedgørelsen. Jeg vil derfor også argumentere for, at det ikke nødvendigvis er de enkeltstående regenerative praksisser, såsom reduceret jordbearbejdning, kontinuerligt jorddække, dyr på græs osv., der er afgørende for, om Re-generationen kan siges at være mindre fremmedgjorte fra naturen. Snarere er det den samlede proces, hvor de med hensyn til aktuelle økologiske kriser driver et landbrug, der eksisterer i samspil med lokale økosystemer. Det er vanskeligt præcist at bestemme, hvad der kommer først for Re-generationen: de følelsesmæssige og sanselige indsigter, eller interessen for økosystemernes biologiske processer og ønsket om at stimulere disse. Her kommer vi nærmere et område, som kunne være interessant at undersøge yderligere.

Undersøgelsen bærer selvfølgelig præg af, at jeg med en begrænset mængde tid og ressourcer ikke har kunnet komme rundt i alle de afkroge af emnet, som jeg gerne ville. Særligt har det optaget mig, at et større fokus på den reelle effekt af en omlægning til regenerativt jordbrug havde været interessant. En inddragelse af Donella Meadows og hendes ”leverage points” vil være et oplagt perspektiv at inddrage i fremtidig forskning om regenerativt jordbrug (Meadows 1999). Som foreningen Regenerativt Jordbrug selv skriver, må deres projekt ”ikke misforstås som et lille

alternativ til et dominerende konventionelt landbrug” (2023, s. 4). Der ligger altså en ambition om at skabe en mere gennemgribende forandring, hvor Meadows’ perspektiv ville være relevant. Om sine leverage points skriver hun: “It’s an invitation to think more broadly about the many ways there might be to get systems to change” (Meadows 1999).

Konklusion

Her ved opgavens slutning vil jeg løfte de vigtigste fund frem fra mit studie, hvor jeg med SC-metoden, interviews og markvandring har undersøgt Re-generationens forhold til fremmedgørelse fra naturen.

Re-generationen lever ligesom alle os andre i en tid, som er præget af økologiske kriser og forandringer. Når størstedelen af de planetære grænser er overskredet, er det i manges øjne selvfølgelig, at der må handles og gøres et forsøg på at bremse den faretruende udvikling, hvilket Re-generationen er et eksempel på.

For mange er fremmedgørelse fra naturen et nærværende element i tilværelsen. Jeg har fundet, at fremmedgørelsen kan beskrives som en følelse af fravær eller tab af noget, som er væsentligt for menneskers trivsel. I dette tilfælde er det naturen som føles fraværende. Der findes også definitioner på fremmedgørelse, der i højere grad kobler fænomenet sammen med industrialiseringen. Individene i Re-generationen vælger aktivt at omlægge deres liv på en måde, hvor de aktivt bidrager til en deeskalering af de økologiske kriser, fordi kriserne er meget præsent i jordbrugernes hverdag. De øger bevidst deres tilknytning til deres respektive lokalområder og arbejder på at genopbygge ødelagt økosystemer, så de kan gives videre til kommende generationer i bedre og sundere stand. Jordbrugernes regenerative praksis kan således tolkes som et forsøg på at minimere fremmedgørelsen fra naturen. Med ’praksis’ menes der de mange initiativer, der tages af Re-generationen for at overlevere økosystemerne i forbedret tilstand til fremtiden. På samme tid fandt jeg, at jordbrugernes arbejde med at genopbygge jorden, simultant medvirkede til en genopbygning af dem selv. Opgaven her har forsøgt at bidrage til den eksisterende forskning om unge, regenerative jordbrugere i Danmark ved at belyse deres forhold til fremmedgørelse fra naturen, som ikke førhen har været et belyst perspektiv.

Referencer

- Ahl, S. I. (2021). *Regeneration: Gensidigt helende praksisser i en ny jordbrugsbevægelse* (Ph.d.-afhandling, Københavns Universitet, Institut for Antropologi)
[file:///C:/Users/Clara%20Sophie%20Storm/Downloads/Regeneration_Gensidigt_helende_praksisser_i_en_ny_%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Clara%20Sophie%20Storm/Downloads/Regeneration_Gensidigt_helende_praksisser_i_en_ny_%20(1).pdf)
- Bhaskar, R. (2002). *From Science to Emancipation: Alienation and the Actuality of Enlightenment*. Sage Publications.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Braun, V., Clarke, V., Hayfield, N., Moller, N., & Tischner, I. (2019). *Qualitative Story Completion: A Method with Exciting Promise*. Springer Singapore. https://doi.org/10.1007/978-981-10-5251-4_14
- Brinkmann, S., & Tanggaard, L. (2010). *Kvalitative metoder: En grundbog* (Bd. 1). Hans Reitzels Forlag.
- Butler, J. (2019). The inorganic body in the early Marx: A limit-concept of anthropocentrism. *Radical Philosophy*, 206, 3–17.
- Minter, M., Jensen, C. L. & T. Chrintz (2023). *Danmarks Globale Forbrugsudledninger*. Concito
- Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2018). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (5.) SAGE.
- Dickens, P. (1996). *Reconstructing Nature: Alienation, Emancipation and the Division of Labour* (Gerhard Boomgaarden, Red.; 1. udg.) [Elektronisk ressource]. Taylor & Francis.
- Dupré, L. (1972). Hegel's Concept of Alienation and Marx's Reinterpretation of It. *Hegel-Studien*, 7, 217–236.

Francis, C. A. (1985). *Enough food: achieving food security through regenerative agriculture*. Rodale Institute

Gosnell, H., Gill, N., & Voyer, M. (2019). Transformational adaptation on the farm: Processes of change and persistence in transitions to ‘climate-smart’ regenerative agriculture. *Global Environmental Change*, 59, 101965. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2019.101965>

Hailwood, S. (Red.). (2015). Alienation and Nature in Environmental Philosophy. I *Alienation and Nature in Environmental Philosophy*. Cambridge University Press.

<https://www.cambridge.org/core/books/alienation-and-nature-in-environmental-philosophy/alienation-and-nature-in-environmental-philosophy/40A70F94B7B34C7FBA155092812667EF>

Hickman, C., Marks, E., Pihkala, P., Clayton, S., Lewandowski, R. E., Mayall, E. E., Wray, B., Mellor, C., & van Susteren, L. (2021). Climate anxiety in children and young people and their beliefs about government responses to climate change: A global survey. *The Lancet Planetary Health*, 5(12).

[https://doi.org/10.1016/S2542-5196\(21\)00278-3](https://doi.org/10.1016/S2542-5196(21)00278-3)

Intergovernmental Panel on Climate Change (2023) *Urgent climate action can secure a liveable future for all*. IPCC-sekretariatet, Interlaken

Kommende generationsskifte i landbruget: Minister vil sikre bedre rammer for ungdommen til at vælge landbruget. (2023). Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri. Hentet 25. november 2023, fra

<https://fvm.dk/nyheder/nyhed/nyhed/kommende-generationskifte-i-landbruget-minister-vil-sikre-bedre-rammer-for-ungdommen-til-at-vaelge-landbruget>

Marchant, C. (2006). The Scientific Revolution and the Death of Nature. *A Journal of the History of Science Society*, s. 513–533. <https://doi.org/10.1086/508090>

- Markager, S. (2015). Naturen sætter en grænse - status for diskussionen om landbrug, kvælstof og havmiljø. *Aktuel Naturvidenskab*, 6, s. 34-39.
- Meadows, D. (1999). *Leverage points. Places to Intervene in a System*. The Sustainability Institute
- Richardson, K., Steffen, W., Lucht, W., Bendtsen, J., Cornell, S. E., Donges, J. F., Drueke, M., Fetzer, I., Bala, G., von Bloh, W., Feulner, G., Fiedler, S., Gerten, D., Gleeson, T., Hofmann, M., Huiskamp, W., Kummu, M., Mohan, C., Nogues-Bravo, D., ... Rockström, J. (2023). Earth beyond six of nine planetary boundaries. *Science Advances*, 9 (37). <https://doi.org/10.1126/sciadv.adh2458>
- Riishøj, M. (2023, 12). *Statistisk data om Foreningen Regenerativt Jordbrug* [Personlig kommunikation].
- Sayers, S. (2003). *Creative Activity and Alienation in Hegel and Marx*. *Historical Materialism*, volume 11:1 (107–128)
- Schreffel, L., Schulte, R. P. O., de Boer, I., J. M., Schrijver, A. P., & van Zanten, H. H. E. (2020). Regenerative agriculture – the soil is the base. *Global Food Security*, 26, 100404. <https://doi.org/10.1016/j.gfs.2020.100404>
- Sørensen, T. J. (2021, august 25). *Landbruget skal reducere markant – ellers får Danmark svært ved at nå sit klimamål*. CONCITO. <https://concito.dk/concito-bloggen/landbruget-skal-reducere-markant-ellers-faar-danmark-svaert-ved-naa-sit-klimamaal>
- Villumsen, S., & Hellebek, S. (2023). *Fremtidens landbrug er regenerativt*. Foreningen Regenerativt Jordbrug. Hentet 16. november 2023, fra <https://regenerativ.dk/wp-content/uploads/2023/05/De-regenerative-principper.pdf>
- Vogel, S. (2011). *Critical Ecologies* (s. 187–205). University of Toronto Press. Kapitel 7 <https://doi.org/10.3138/9781442661660-009>

Vogel, S. (2016). *Thinking like a Mall: Environmental Philosophy after the End of Nature*. MIT Press.

Walliman, N. (2022). *Research Methods—The basics* (3.). London: Routledge. Kapitel 1, 2 & 3.

Wiskerke, J. D., Michael Carolan, Johannes S. C. (Red.). (2020). *Routledge Handbook of Sustainable and Regenerative Food Systems*. London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429466823>

Bilag

Bilag 1 – Åbningsstykke til SC-undersøgelsen

Kære deltager

Endnu en gang tak for dit bidrag! Det betyder meget, at du vil hjælpe mig. Du må altid kontakte mig i tilfælde af spørgsmål.

God fornøjelse med skrivningen!

De bedste hilsner

Clara Sophie Storm

HEKK03:3, HT2023, cl2813st-s@student.lu.se

Vejleder: Andreas Roos, andreas.roos@hek.lu.se

Jeg har læst info-mailen fra d. 12/11 (hvor dette spørgeskema var vedhæftet), og giver hermed samtykke til at ovennævnte studerende må behandle oplysninger om mig i forbindelse med sin uddannelse på Lunds Universitet.

Samtykket kan til enhver tid trækkes tilbage.

Ja

Navn: _____

Køn:

- Kvinde
- Mand
- Nonbinær
- Andet
- Ønsker ikke at svare

Alder: _____

Mailadresse: _____

Færdiggør denne historie:

Efter en lang dag i marken tager Lou sin cykel til det nærliggende forsamlingshus, hvor en lokal forening har inviteret til debatmøde med temaet 'Er vi blevet adskilt fra naturen?'. Fremmødet er stærkt, og det er en broget forsamling af folk. "Det kan godt gå hen og blive en heftig debat, emnet er meget oppe i medierne for tiden, og pludselig har alle en holdning til det", tænker Lou: "Fedt, at de vil have mig med i panelet". Lou sætter sig til rette i sin stol på scenen, og i samme øjeblik byder værten velkommen...

Bilag 2 - Interviewguide

Semistruktureret interview:

1. Hvordan var din vej ind i jordbruget?
 - a. Hvad tiltalte dig særligt ved det regenerative?
2. Kan I sætte ord på nogle af de praksisser, som i jeres øjne er de vigtigste som regenerative jordbrugere?
 - a. Kan I uddybe det?

3. Hvor meget fylder Jordens tilstand i jeres tanker til hverdag? Klimakrisen, biodiversitetskrise osv. Er det noget der rumsterer, eller kommer det frem fra tid til anden?
4. Hvilke opgaver sætter I mest pris på i jeres hverdag?
 - a. Hvorfor?
5. Hvis I skulle overbevise nogen om at gå ind i det regenerative, hvad ville så være jeres vigtigste argument?